

DAVLAT IQTISODIY SIYOSATIDA PROGNOZLASHTIRISHNING TUTGAN O‘RNI

Usmonov Murodjon Do‘smurot o‘g‘li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, “Raqamli iqtisodiyot” kafedrası assistenti

E-mail: usmonov.murodbek95@gmail.com

Boyqobilov Ilyos Otabek o‘g‘li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, Iqtisodiyot fakulteti talabasi

E-mail: ilyosboyqobilov222@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada davlat iqtisodiy siyosatida prognozashtirishning mohiyati, uning strategik boshqaruvdagi o‘rni hamda O‘zbekistonda iqtisodiy rivojlanish jarayonlarini ilmiy asosda bashorat qilish mexanizmlarining ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda makroiqtisodiy tahlil, modellashtirish, ssenariylarni shakllantirish va monitoring bosqichlari orqali YAIM o‘shini prognozashtirishning ilmiy-uslubiy asoslari bayon etiladi. Shuningdek, iqtisodiy xavflarni kamaytirish, investitsiya muhitini yaxshilash, fiskal barqarorlikni ta‘minlash va hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni bartaraf etishda prognozashtirishning amaliy ahamiyati asoslab berilgan. Maqola natijalari davlat siyosatini rejalashtirishda prognozashtirishning metodologik ustuvorligini ko‘rsatib, iqtisodiy qarorlarni shakllantirishda ilmiy yondashuvlar zarurligini ta‘kidlaydi.

Kalit so‘zlar: Prognozashtirish, iqtisodiy siyosat, YAIM, makroiqtisodiy tahlil, strategik rejalashtirish, iqtisodiy xavflar, modellashtirish, ssenariylar, raqamli iqtisodiyot, monitoring.

Аннотация. В статье раскрыта сущность прогнозирования в государственной экономической политике, его роль в стратегическом управлении, а также значение научно обоснованных механизмов прогнозирования экономического развития в условиях Узбекистана. В исследовании представлены научно-методические основы прогнозирования роста ВВП на основе макроэкономического анализа, моделирования, разработки сценариев и системы мониторинга. Кроме того, обоснована практическая значимость прогнозирования в снижении экономических рисков, улучшении инвестиционного климата, обеспечении фискальной устойчивости и устранении региональных диспропорций. Полученные результаты подчёркивают методологический приоритет прогнозирования в процессе планирования государственной политики и подчёркивают необходимость научных подходов при формировании экономических решений.

Ключевые слова: прогнозирование, экономическая политика, ВВП, макроэкономический анализ, стратегическое планирование, экономические риски, моделирование, сценарии, цифровая экономика, мониторинг.

Abstract. The article examines the essence of forecasting in state economic policy, its role in strategic management, and the importance of scientifically grounded forecasting mechanisms in the economic development processes of Uzbekistan. The study presents the scientific and methodological foundations of GDP growth forecasting through macroeconomic analysis, modeling, scenario development, and monitoring. The practical significance of forecasting in reducing economic risks, improving the investment climate, ensuring fiscal stability, and eliminating regional imbalances is also substantiated. The findings highlight the methodological priority of forecasting in shaping state policy and emphasize the necessity of scientific approaches when formulating economic decisions.

Keywords: forecasting, economic policy, GDP, macroeconomic analysis, strategic planning, economic risks, modeling, scenarios, digital economy, monitoring.

Kirish. Davlatning iqtisodiy siyosati milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash, iqtisodiy o'sish sur'atlarini boshqarish, makroiqtisodiy muvozanatga erishish va ijtimoiy farovonlikni oshirishga qaratilgan tizimli chora-tadbirlar majmuasidan iborat. Ushbu siyosatning samaradorligi ko'p jihatdan prognozlashtirish jarayonining to'g'ri tashkil etilishiga, ya'ni kelajakdagi iqtisodiy holatni ilmiy asosda oldindan bashorat qilish imkoniyatiga bog'liq. Prognozlashtirish davlat organlariga iqtisodiyotda kutilayotgan tendensiyalarni baholash, resurslardan oqilona foydalanish, xavflarni kamaytirish va optimal qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Shu bois prognoz funksiyasi zamonaviy davlat boshqaruvida strategik rejalashtirishning asosiy tarkibiy bo'g'ini sifatida qaraladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Iqtisodiy rivojlanish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"[1]gi Farmoni quyidagilar belgilangan: "...makroiqtisodiy indikatorlarni tahlil qilish va prognozlash asosida iqtisodiyotni boshqarishning bozor mexanizmlarini joriy etish va iqtisodiyotning real sektori holati, tashqi bozorlari konyunkturasi hamda global va mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish tendensiyalari bilan bog'liq holda iqtisodiyot asosiy sohalarini rivojlantirish strategiyasini shakllantirish; xususiyl tadbirkorlikni rivojlantirishni rag'batlantirish, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash va "xufyona" iqtisodiyot ulushini qisqartirish uchun qulay sharoit yaratish, jumladan iqtisodiy jarayonlarda davlat ishtirokini qisqartirish, byurokratik to'siqlarni bartaraf etish, moliyaviy va ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish qulayligini ta'minlash,

shuningdek kichik sanoat zonalari salohiyatidan samarali foydalanish orqali bunga erishish;”[1]

Adabiyotlar sharhi

Mavzuning mazmuni va mohiyatini yanada kengroq tushinish maqsadida mahalliy olimlar adabiyotlarini tahlil qildik. Xususan, Guliston davlat universiteti professorlari tomonidan yozilgan “Iqtisodiy siyosatga kirish”[2] nomli darslikda iqtisodiyotni prognozlashtirish, iqtisodiy rivojlanishni rejalashtirish, O‘zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni prognozlashtirish va dasturlashning ustuvor yo‘nalishlari yoritib berilgan.

Olimlarning fikricha prognozlar asosida iqtisodiy rivojlanish dasturlari ishlab chiqiladi. Dasturlarda iqtisodiyot rivojlanishining moddiy va sotsial maqsadlari ko‘rsatiladi. Maqsadlarni amalga oshirish uchun kapital mablag‘lar sarflash rejalari tuziladi, ishlab chiqarish hajmi bilan talab o‘rtasidagi nisbatlar o‘rganiladi.

Z.Fazliddinova “Mintaqalarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini prognozlashtirishga metodologik yondashuvlar”[3] nomli maqolada mintaqaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni prognozlashda zamonaviy yondashuvlar, jumladan iqtisodiy-matematik modellar, sun‘iy intellekt va geoaxborot texnologiyalarining qo‘llanilishi tahlil qilingan. Tadqiqotda barqaror rivojlanishni ta‘minlashda integratsiyalashgan indikatorlar, maqsadli va empirik yondashuvlar uyg‘unligining ahamiyati yoritilgan. Hududlararo nomutanosibliklarni kamaytirish, investitsion faollikni kuchaytirish hamda siyosiy qarorlar uchun ishonchli prognozlar tayyorlash muhim ilmiy-amaliy vazifa sifatida baholangan. Shu orqali prognozlash va rejalashtirish jarayonlari strategik boshqaruvning ilmiy asosini tashkil etishi asoslab berilgan.

“Iqtisodiy siyosat — iqtisodiyotni boshqarish, mamlakat maqsadlari, vazifalari, manfaatlariga muvofiq holda iqtisodiy jarayonlarga muayyan yo‘nalish berish sohasida davlat, hukumat faoliyatining bosh yo‘nalishi, tadbirlari tizimi; iqtisodiyot fani sohaslaridan biri. Tarkibiy, investitsiya, moliya-kredit, ijtimoiy, tashqi iqtisodiy faoliyat, ilmiy-texnika, soliq, byudjet sohalardagi siyosatni qamraydi”[4].

Tahlil natijalari

Prognozlashtirish iqtisodiy jarayonlar va ko‘rsatkichlarning kelgusida qanday shakllanishini ilmiy metodlar asosida baholashni anglatadi. Makroiqtisodiy prognozlar davlat siyosatining fiskal, monetar, investitsiya, bandlik, sanoat, tashqi savdo va ijtimoiy yo‘nalishlarini belgilashda metodologik asos vazifasini bajaradi. Prognozlashning mohiyati shundan iboratki, u iqtisodiy o‘zgarishlar dinamikasini aniqlash, ularning oqibatlarini baholash va iqtisodiy siyosatning muqobil variantlarini ishlab chiqishga yordam beradi. Prognozlar asosida davlat byudjeti parametrlarini

belgilash, narxlar barqarorligini ta'minlash, iqtisodiy xavflarni kamaytirish, infratuzilma loyihalarini rejalashtirish, hududlar rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash mumkin.

Birinchidan, prognozlashtirish strategik rejalashtirishning boshlang'ich nuqtasini tashkil etadi. U mamlakatning o'rta va uzoq muddatli rivojlanish konsepsiyalarini shakllantirishda metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Ikkinchidan, prognozlar makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi, chunki ular inflyatsiya, bandlik, yalpi ichki mahsulot, investitsiyalar va tashqi savdo kabi ko'rsatkichlarning kelajakdagi holatini oldindan baholash imkonini beradi. Uchinchidan, prognozlashtirish iqtisodiy xavflarni minimallashtirish bo'yicha samarali mexanizm hisoblanadi. Jahon bozorlaridagi beqarorliklar, geoiqtisodiy xavflar, tabiiy ofatlar yoki pandemiya kabi omillarning iqtisodiyotga ta'siri oldindan baholanib, zaruriy javob strategiyalari ishlab chiqiladi. To'rtinchidan, prognoz mexanizmi davlat qarorlarining ilmiy asoslanganligini ta'minlaydi va noto'g'ri qarorlar qabul qilinish ehtimolini kamaytiradi.

1-jadval

Davlat iqtisodiy siyosatida prognozlashtirishning asosiy afzalliklari

№	Afzallik nomi	Mazmuni
1	Strategik rejalashtirishni kuchaytiradi	Uzoq muddatli maqsadlarni aniq belgilashga, resurslarni to'g'ri taqsimlashga va rivojlanish ustuvor yo'nalishlarini shakllantirishga yordam beradi.
2	Iqtisodiy xavflarni oldindan ko'rsatadi	Bozor tebranishlari, global xatarlar va ichki o'zgarishlarni erta aniqlab, ehtiyot choralari ishlab chiqish imkonini yaratadi.
3	Byudjet siyosatini samarali qiladi	Daromad va xarajatlar prognozi asosida byudjetni optimallashtirish, defitsitni kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi.
4	Investitsion muhitni yaxshilaydi	Kelajakdagi iqtisodiy o'sish sur'atlari aniq bo'lganda investorlar uchun ishonch oshadi va kapital oqimi mustahkamlanadi.
5	Ijtimoiy siyosatni to'g'ri yo'naltiradi	Aholi bandligi, daromadlari va ijtimoiy ehtiyojlar prognozi orqali samarali ijtimoiy dasturlar ishlab chiqiladi.

6	Hududiy rivojlanishni muvofiqlashtiradi	Viloyatlar kesimida o'sish, resurslar va imkoniyatlar prognozi amalga oshirilib, hududiy nomutanosiblikni kamaytiradi.
7	Qaror qabul qilishni ilmiy asoslaydi	Tahlil, statistika va modellashtirish asosida siyosiy qarorlarning aniqligi va samaradorligi oshadi.
8	Bozor jarayonlarini barqarorlashtiradi	Narxlar, inflyatsiya, talab-taklif dinamikasini oldindan ko'rish orqali iqtisodiy beqarorlikni kamaytiradi.
9	Raqobatbardoshlikni oshiradi	Global bozor tendensiyalarini prognozlash orqali milliy iqtisodiyotning raqobat pozitsiyalarini kuchaytirishga xizmat qiladi.
10	Innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi	Ilm-fan va texnologiya rivoji bo'yicha prognozlar innovatsion siyosatni shakllantirishga yordam beradi.

Davlat iqtisodiy siyosatida prognozlashtirish zamonaviy boshqaruvning eng muhim vositalaridan biri bo'lib, iqtisodiy jarayonlarni oldindan ko'ra olish va ularga mos strategiyalarni ishlab chiqish imkonini yaratadi. Prognozlash amaliyoti iqtisodiy xavflarni kamaytiradi, byudjet va investitsion siyosatning samaradorligini oshiradi, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi hamda hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni bartaraf etishga yordam beradi. Shu bilan birga, bozor jarayonlarini barqarorlashtirish, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda prognozlashtirishning o'rni beqiyosdir.

O'zbekiston iqtisodiyoti barqarorligini ta'minlash va yalpi ichki mahsulot o'sishini izchil oshirib borish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor vazifasidir. Bu jarayonda prognozlashtirishning ilmiy asoslangan bosqichlari alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali YAIMning kelgusi rivojlanish sur'atlari, tarmoqlararo o'zgarishlar va iqtisodiy resurslarning taqsimoti bo'yicha aniq yo'nalishlar belgilanadi. Davlat siyosatini samarali shakllantirish uchun dastlab makroiqtisodiy holatning chuqur diagnostikasi amalga oshiriladi. Mazkur bosqichda YAIMning tarixiy dinamikasi, tarmoqlar bo'yicha qo'shilgan qiymat tarkibi, inflyatsiya darajasi, investitsiyalar hajmi, iste'mol bozori, eksport-import balansi va mehnat bozoridagi o'zgarishlar tahlil qilinadi. Shuningdek, tashqi iqtisodiy muhit, jahon bozoridagi kon'yunktura,

energetika resurslari narxi va global xatarlar milliy iqtisodiyotga ta'siri nuqtai nazaridan baholanadi. Bu jarayon makroiqtisodiy prognozning faktik asosini yaratadi.

Navbatdagi bosqich sifatida prognoz modeli ishlab chiqiladi. Bu bosqichda YAIMni matematik va iqtisodiy modellashtirishning zamonaviy yondashuvlari qo'llanadi. Xususan, Leontyevning tarmoqlararo balans modeli, regressiya tahlili, Cobb-Douglas ishlab chiqarish funksiyasi, Solow modeli kabi ilmiy asoslangan vositalar tanlanadi. Ularning yordamida ishlab chiqarish resurslari, kapital qo'yilmalari, mehnat unumdorligi, texnologik yangilanish va eksport salohiyatining YAIMga ta'siri hisoblab chiqiladi. Mazkur model kelgusidagi iqtisodiy o'sish ssenariylarini shakllantirishga imkon beradi.

Keyingi bosqichda prognoz ssenariylari tayyorlanadi. Optimistik, realist va pessimist variantlar ishlab chiqilib, har bir ssenariyning iqtisodiy omillarga bog'liqligi aniqlanadi. Bu bosqichda energiya narxlarining o'zgarishi, global bozor talabi, demografik o'sish sur'atlari va investitsion faollik kabi muhim parametrlar hisobga olinadi. Shu bilan birga, iqtisodiy islohotlarning ta'siri, fiskal yuklamalarning kamayishi, xususiy sektor faolligining ortishi, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi kabi ichki omillar ham ssenariylar tarkibida baholanadi.

Prognozning amaliy ahamiyat kasb etuvchi bosqichi sifatida YAIM o'sishiga erishish uchun davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari shakllantiriladi. Bu bosqichda sanoatni diversifikatsiya qilish, xizmatlar sektorini kengaytirish, qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirish, eksport hajmini ko'paytirish va innovatsion ishlab chiqarishni rivojlantirish bo'yicha aniq vazifalar belgilanadi. Shu bilan birga, fiskal siyosatni optimallashtirish, soliq bazasini kengaytirish, investitsion muhitni yaxshilash, infratuzilma loyihalarini jadallashtirish va raqamli iqtisodiyot ko'lamini kengaytirish davlat siyosatining asosiy choralari sifatida belgilab olinadi.

Bosqichlarning yakuniy qismida monitoring va baholash mexanizmlari joriy qilinadi. YAIMning amaldagi o'sish ko'rsatkichlari prognoz bilan taqqoslanadi, og'ishlar tahlil qilinadi va zarur hollarda siyosat choralari tuzatishlar kiritiladi. Bu bosqich davlat siyosatining moslashuvchanligini ta'minlaydi va raqamli tahlil vositalari yordamida real vaqt rejimida iqtisodiy jarayonlarni kuzatishga imkon beradi.

Umuman olganda, O'zbekistonda YAIM o'sishini prognozlash bosqichlari — diagnostika, modellashtirish, ssenariy yaratish, siyosiy yo'nalishlarni belgilash va monitoring — davlat iqtisodiy siyosatini ilmiy asoslash, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va uzoq muddatli rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa.

Davlat iqtisodiy siyosatida prognozlashtirish iqtisodiy jarayonlarni ilmiy asosda boshqarish, makroko'rsatkichlarning kelajakdagi dinamikasini aniqlash va optimal strategiyalarni ishlab chiqishning muhim vositasidir. Prognoz mexanizmi YAIMning barqaror o'sishini ta'minlash, iqtisodiy xarajatlar va investitsiya siyosatini samarali yo'naltirish, ijtimoiy-iqtisodiy xavflarni oldindan kamaytirish imkonini beradi. O'zbekiston sharoitida prognozlashtirishning diagnostika, modellashtirish, ssenariy yaratish va monitoring bosqichlari iqtisodiyotning real holatini chuqur tahlil qilish, resurslardan oqilona foydalanish va hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan, raqamli modellar va sun'iy intellekt vositalari prognozlash jarayonining aniqligi va ishonchliligini yanada oshirib, davlat siyosatining samaradorligini kuchaytiradi.

Yuqoridan kelib chiqib quyidagi takliflarni keltirish mumkin:

Birinchi, makroiqtisodiy prognozlarni shakllantirishda sun'iy intellekt, mashinaviy o'rganish va katta ma'lumotlar tahlilini keng joriy etish;

Ikkinchi, davlat organlarida statistik ma'lumotlar bazasini yagona raqamli platforma orqali integratsiya qilish va ma'lumotlar sifatini oshirish;

Uchinchi, YAIMning tarmoqlar kesimidagi prognoz modellarini takomillashtirib, sanoat, xizmatlar va qishloq xo'jaligi bo'yicha alohida prognoz tizimlarini yaratish;

To'rtinchi, prognoz asosida investitsiya siyosatini optimallashtirish, xususiy sektor faolligini oshirish va xorijiy investitsiyalar uchun prognozga asoslangan kafolatlar tizimini joriy etish

Beshinchi, hududiy rivojlanish prognoz tizimini kuchaytirish, viloyat va tumanlar kesimida iqtisodiy ko'rsatkichlarni bashoratlash metodologiyasini ishlab chiqish;

Oltinchi, bozor xavflarini oldindan aniqlash uchun inflyatsiya, valyuta kursi va narxlar indeksini prognozlashning yuqori aniqlikdagi modellarini qo'llash;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

[1]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Iqtisodiy rivojlanish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni <https://lex.uz/mact/-4154478>

[2]. "Iqtisodiy siyosatga kirish" nomli darslik GULISTON-2023 https://www.renessans-edu.uz/files/books/2024-12-04-12-22-48_13b092f8215fbcfc349fa0f87b82ad17.pdf

[3]. Zulxumor Fazliddinova "Mintaqalarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini prognozlashtirishga metodologik yondashuvlar"

<https://www.researchgate.net/publication/393226145> MINTAQALARNI IJTIMOIIY -IQTISODIY RIVOJLANISHINI PROGNOZLASHTIRISHGA METODOLOGIK YONDASHUVLARMETHODOLOGICAL APPROACHES TO FORECASTING THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONSMETODOLOGICESKIE PODHODY K

[4]. https://uz.wikipedia.org/wiki/Iqtisodiy_siyosat

Qo‘shimcha adabiyotlar

5. <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/iqtisodiyot/iqtisodiy-o-sishhi-prognozlashtirish>
6. <https://lex.uz/docs/-387050?ONDATE=28.02.2003%2000>
7. <https://www.scribd.com/presentation/788107006/5-Mavzu-Iqt-siyosat-Prognozlash>
8. <https://lex.uz/m/acts/-1382633>
9. <https://in-academy.uz/index.php/zdift/article/download/27033/17463/26204>
10. https://renessans-edu.uz/files/books/2023-10-16-09-59-04_3dbce6a97503834048b00dcc0cad7eb8.pdf